

- انقلاب یکی از موضوعات کلاسیک اندیشه اجتماعی بشر محسوب می شود.

- یک مفهوم کلیدی در تفکر سیاسی مدرن است.

- از لحاظ مفهومی، اجماع در خصوص تعریف آن وجود ندارد.

۱- مفهوم لغوی انقلاب:

- معادل کلمه Revolution می باشد که برگرفته از اصطلاحات اخترشناسی می باشد (بازگشت یک ستاره به

جای اولیه خود پس از طی یک دور کامل گردش در مدار)

- در فرهنگ فارسی عمید: حالی به حالی شدن، دگرگون شدن، برگشتن، تحول و تغییر کامل و چرخش دورانی.

۲- مفهوم اصطلاحی انقلاب:

انقلاب: حرکتی مردمی در جهت تغییر سریع و بنیانی ارزش ها و باورها مسلط، نهادهای سیاسی، ساختارهای اجتماعی

، رهبری، روش ها و فعالیت های حکومتی یک جامعه است که توأم با خشونت باشد. مثل انقلاب اسلامی ایران، انقلاب

فرانسه؛ روسیه، چین.

تفاوت انقلاب با سایر تغییرات اجتماعی:

کودتا: کودتا برخواسته از یک رشته فعالیتهای توطئه آمیز خارج از قاعده و قانون، توسط یک اقلیت نظامی، در برابر نظام حاکم

می باشد که مردم در آن هیچ گونه نقشی ندارند. مثل پاکستان.

شورش: پدیده ای که با اعتراض قشری از جامعه به قانون، سیاست یا مسئولی شکل می گیرد و متعرضان برای تحقق خواسته خود از راهپیمایی، تحصن، اعتصاب، تخریب و برهم زدن نظم اجتماعی - که حالت مقطعی دارد - بهره می گیرند. مثل یوگسلاوی

اصلاح: فرایندی است که حاکمیت آن را برای ایجاد تغییرات سطحی و تدریجی در جامعه به وجود می آورند که می تواند با

همراهی و یا مخالفت مردمی رو به رو شود. مثل نهضت مشروطیت.

۳- گونه های مختلف انقلاب:

سیاسی: تغییر در ساختار سیاسی و حکومت بدون تغییر در ساختار اجتماعی

اجتماعی: تغییر سریع و اساسی در ساختارهای سیاسی/اقتصادی/اجتماعی که با حرکت و قیام عمومی مردم همراه است.

۴- خصوصیت انقلاب های اجتماعی:

روند انقلاب اجتماعی:

- براندازی رژیم سابق

- دوره انتقال و جایابی قدرت

- پاک سازی مهره های حکومت قبلی

- تثبیت نظام جدید و تحقق آرمان های انقلاب

زمان:

وقوع انقلاب ناگهانی و سریع است- روند شکل گیری انقلاب نسبتاً طولانی است- بکارگیری خشونت طرفینی بین انقلاب =/ حکومت- بسیج و مشارکت مردمی- تغییرات زیربنایی و ساختاری به همراه جایگزینی ارزش های جدید

۵- بسترهای پیدایی انقلاب:

-نارضایتی عمیق از وضع موجود:

- جدایی گروه های اجتماعی از نظام سیاسی

- زیر سؤال رفتن مشروعیت حکومت

- تقابل انقلابیون و حکومت

۲- ظهور و گسترش ایدئولوژی های جدید و جایگزین

3- گسترش روحیه انقلابی علیه نظام سیاسی حاکم

4 =توجه به رهبری و نهاد های بسیج گر به منظور فعال سازی

- طرح ایدئولوژی جایگزین

- هدایت روحیه انقلابی

۶- انقلاب اسلامی:

- عامل شکل‌گیری انقلاب:

- انسان دارای خواست و نیاز اساسی است. (انسان: خواست/نیاز اساسی)

- سرکوبی یا ناکامی در دست‌یابی به نیاز، منجر به احساس خشونت و پرخاشگری می‌شود.

- عامل انقلاب:

- سورکین: سرکوب نیازها و غرائز انسان و بالا رفتن پرخاشگری منجر به انقلاب می‌شود.

- دوتوکویل: با توجه به بهبود شرایط زندگی اقتصادی و افزایش توقعات در عرصه سیاسی، در

صورت سرکوب و عدم برخورداری از آزادی سیاسی، اگر در یک زمان فشار همیشگی حکومت و

سرکوب مردم کاهش یابد، منجر به انقلاب می‌شود.

۵- چالمرز جانسون (نظریه ارزشی):

- انقلاب نتیجه پیدایش ناهماهنگی است در جامعه بین ۲ عنصر محیط و ارزش

- عوامل به هم خوردن تعادل جوامع:

- تغییر ارزش:

با منشاء داخلی؛ مثلاً تغییر عرصه قدرت از یک گروه به گروه دیگر (کلیسا = سکولار)

با منشاء خارجی؛ مثلاً اعمال سیاست ضد اسلامی و مدرنیته غربی توسط شاه ایران

- تغییر محیط:

با منشاء داخلی؛ مثل رشد جمعیت و عدم امکانات برای همه آنها

- با منشاء خارجی؛ مثل تاثیر انقلاب صنعتی غرب بر کشورهای جهان سوم

۶- ساموئل هانتینگتون (منارعه سیاسی/ توسعه ناموزون): انقلاب در جوامعی رخ می‌دهد که با وجود رشد

توسعه اقتصادی، اما در عرصه سیاسی:

- شاهد افزایش درخواست مشارکت و بسیج سیاسی گروه‌های خارج از قدرت هستیم.

- در عمل نهاد‌های سیاسی موجود، کارایی جذب مشارکت آنها را ندارد.

- نتیجه: شکل‌گیری تحول داخلی سریع، اساسی و خشونت‌آمیز و تغییر در

- نهاد های سیاسی- ارزش ها- اسطوره های حاکم بر جامعه- ساختار اجتماعی- رهبری جامعه
- فعالیت ها و سیاست های دولت

زمینه ها و ریشه های تاریخی شکل گیری انقلاب اسلامی

-ورود استعمار - جنبش تنباکو

-وضعیت غرب در ق ۱۹:

- انقلاب صنعتی و پیشرفت های تکنولوژی

- نیاز به بازار جدید برای فروش کالا

- نیاز به تأمین مواد خام

- نفوذ به کشورهای برای تأمین منافع خود

چهره های غرب هنگام ورود به جهان اسلام در ق ۱۹ و ۲۰

- علمی: تفکر جدید در کنار دانش و تکنولوژی بالا

- استعمار و استثمار:

- سلطه بر اقتصاد از طریق سیاست استکباری و نظامی گری

- تقسیم بندی مرزهای کشورهای براساس منافع خود

- تلاش برای تغییر فرهنگ و ارزش های جوامع

موضع گیری مسلمانان نسبت به تهاجم غرب

- غرب گرایی: نفی دین و پیروی از تمدن غرب برای رسیدن به پیشرفت (آخوندزاده، ملکم خان، تقی زاده و ...)

- غرب ستیزی:

- استفاده از علوم، فنون و پیشرفت های صنعتی غرب

- غرب ستیزی از طریق:

مقابله با تمدن سلطه گر غرب شناسایی ضعف های مسلمانان و ترمیم آسیب ها (سید جمال، شریعتی، آل احمد و حضرت امام خمینی)

مهم ترین ویژگی های جامعه ایران در قرن ۱۹

- جامعه ملوک الطوائفی- اختلافات قومی- مذهب عامل انسجام ملی- استبداد و خشونت حاکمان مرکزی و محلی.
- جامعه بیش تر روستایی و عشایری بود.- شکست متوالی از دولت های انگلیس و روس مثل: (قرارداد ترکمنچای و گلستان)- رقابت بیگانگان برای تسلط بر ایران

آثار رقابت بیگانگان در ایران

- سیاسی: سرسپردگی حکومت به بیگانگان و اجرای سیاست های آن ها
- اجتماعی: هرج و مرج و ناامنی داخلی
- نظامی: وابستگی ارتش به بیگانگان
- اقتصادی: شکل گیری اقتصاد بیمار
- فرهنگی: نفوذ مبلغان غربی به ایران و ضربه زدن به فرهنگ اسلام و ایران

اهداف قدرت های خارجی در ایران

- انگلیس:

- بهره مندی از اقتصاد ایران

- استفاده از ایران به عنوان حائل بین هندوستان و روسیه

- روسیه:

- تسلط بر خلیج فارس جهت دسترسی به آب های آزاد

- تسلط بر هندوستان و ضربه زدن به انگلیس

- راه های رسیدن قدرت های خارجی به اهداف خود

نخبه سازی (تربیت نخبگان وابسته به خود)

به کارگیری زور و فشار بر حکومت

کسب امتیاز (عوامل اصلی امتیاز):

- شاه؛ سفر به اروپا و تأمین هزینه سفر به ازاء دادن امتیاز

- اطرافیان شاه؛ با گرفتن رشوه از خارجی ها و تأمین خواسته های آنان

امتیازات داده شده به روسیه و انگلیس

- روسیه:

- واگذاری شیلات شمال

- واگذاری کشتیرانی شمال

- واگذاری گمرک شمال

- تأسیس بانک استقراض روس به بهانه:

- دادن حقوق به سربازان روس در ایران (قزاق) -

- محل تبدیل پول روسی به ایرانی -

- انگلیس:

- کشتیرانی رود کارون

- رویترا: (به دلیل مخالفت علماء و مردم باطل شد)

- تأسیس راه آهن

- استخراج تمام معادن جز طلا، نقره، و سنگ های قیمتی

- بهره گیری از جنگل ها و قنوات ایران تا ۰۷ سال

- اداره گمرک ایران تا ۲۵ سال

- بانک شاهنشاهی: (به مثابه بانک مرکزی) به ازاء جبران خسارت باطل شدن رویترا

- امتیازلاتاری (بخت آزمایی): به ۲ دلیل لغو شد:

- مخالفت علماء

- دعوای سران بر سر چگونگی تقسیم پول های بخت آزمایی

- امتیاز تلگراف: کشیدن سیم تلگراف لندن - هندوستان از سرزمین ایران

- امتیاز داری: امتیاز استخراج معادن نفت ایران تا ۰۶ سال: عدم مخالفت در ایران به ۲ دلیل:

- مردم ارزش نفت را نمیدانستند
- نحوه استخراج و استفاده از نفت را بلد نبودیم.

- امتیاز تنباکو (تالپوت):

- در زمان ناصرالدین شاه قاجار
- واگذار کننده: امین السلطان
- به تالپوت نماینده انگلیس
- مواد قرارداد تالپوت:
- واگذاری امتیاز ۵۰ سال حق صادرات، خرید و فروش تنباکو به تالپوت با حذف عوارض گمرکی
- الزام کشاورزان به فروش محصولات به تالپوت
- تالپوت می توانست حق خود را به هر کس دیگر واگذار کند.
- دادن یک سوم منافع این امتیاز به خزانه شاه

سؤال: چرا مردم در قیام تنباکو قیام کردند، ولی در امتیازهای قبلی قیام نکردند؟

- امتیازهای قبلی هنوز بهره برداری نشده بود.
- این امتیاز به صورت مستقیم با زندگی کل مردم ایران سروکار داشت و توتون بزرگترین کالای صادراتی بود.

- قیام تنباکو:

- ریشه دینی قیام:
- قاعده نفی سبیل: « خداوند اجازه سلطه کافران بر مومنان را نداده است » (نساء: ۱۴۱)
- نتیجه سلطه کافران: متزلزل شدن اساس دین و استقلال کشور
- مراحل:
- شیراز: اعلام جهاد عمومی توسط سید علیا کبر فال اسیری در مسجد وکیل
- تبریز: دعوت حاج میرزا آقا مجاهد به برپایی راهپیمایی

- اصفهان: صدور حکم تحریم خرید و فروش تنباکو توسط حاج شیخ محمد تقی (آقا نجفی)
- سید جمال الدین اسدآبادی: نامه به مرجع تقلید شیعیان در سامراء و بیان عواقب این امتیاز به وی
- سامراء: میرازی شیرازی:

- نوشتن نامه به ناصرالدین شاه برای لغو امتیاز عدم لغو توسط شاه
- صدور فتوای تحریم استعمال توتون و تنباکو (شامل کشت، خرید و فروش و تجارت)
- متن حکم: الیوم، استعمال توتون و تنباکو بای نحر و کان، در حکم محاربه با امام زمان است.

- نتیجه قیام:

- شکستن قلیان ها توسط مردم حتی درون دربار ناصرالدین شاه

- باطل شدن امتیاز تنباکو توسط شاه

- افزایش نفوذ و قدرت علماء: ظهور سیاسی روحانیت به عنوان رهبر جنبش اجتماعی

- اعتماد به نفس ایرانیان: شکل گیری اولین نهضت بیداری مردم ایران در برابر استبداد و استعمار

- سست شدن پایه های مشروعیت سلطه قاجار: شاه مشروعیت خود را در سایه خدا (ظل الله) میدانست.

- رهایی ایران از مستعمره شدن توسط انگلیس.

نهضت مشروطه

عوامل خارجی موثر بر قیام مشروطه:

- رشد تکنولوژی و پیشرفت غرب
- تداوم و تشدید اعطاء امتیاز به خارجی ها
- جنگ ژاپن و روس در سال ۱۹۰۴-۵م (پیروزی ژاپن)
- ژاپن: رژیم برخوردار از نظام مشروطه و قانون اساسی
- روسیه: فاقد مشروطه و قانون اساسی
- انقلاب روسیه در سال ۱۹۰۵: برتری توده مردم علیه حکومت استبدادی

مهم ترین زمینه های داخلی پیدایش و شکل گیری مشروطه

- استبداد، هرج و مرج و بی قانونی؛ قانون در شاه خلاصه می شد.

- استبداد حکام محلی با وجود؛

- فقر و تنگدستی مردم

- وضع مالیات سنگین توسط حکام محلی

- ظلم و ستم حکام محلی و حیف و میل اموال مردم

- نقش علماء در مخالفت با حکومت قاجار به دلائل:

- نفوذ سیاسی بیگانگان و اعطاء امتیاز به آنها

- نگرانی از رواج فرهنگ غربی

- ضعف و فساد حاکمان قاجار

جرقه های نهضت مشروطه

- افشای اهانت نوز بلژیکی به روحانیت: وی رئیس گمرک ایران بود که با پوشیدن لباس روحانیت در یکی از مجالس به مسخره کردن آن پرداخت و عکس آن توسط انگلیس (به دلیل عدم رضایت نسبت به امتیازهای روس) در میان مردم پخش شد. مردم به رهبری سید عبدالله بهبهانی به این موضوع اعتراض کردند و خواستار مجازت و عزل وی شدند؛ اما عدم عزل وی و بالارفتن جایگاه او در حکومت، اعتراضات را دامن زد.

- حادثه کرمان: اعتراض علماء و مردم کرمان به حاکم منطقه به دلیل:

- حمایت از فرقه شیخیه و صوفیه کرمان

- کتک زدن و تبعید روحانی بزرگ: حاج محمدرضا مجتهد کرمانی

- تأسیس بانک استقراض روس در قبرستان مسلمانان: اعتراض به تأسیس بانک در محلی که قبرستان مسلمانان بود و روس ها هنگام تأسیس به نبش قبر پرداختند. با سخنرانی شیخ محمدواعظ، مردم علیه روس و حکومت اعتراض کردند و در نهایت در ۱۴ آذر ۱۲۸۴ به رهبری سید محمد طباطبائی به بانک استقراض روس حمله کردند.

حادثه بازار: در اثر جنگ روسیه و ژاپن، واردات قند از روسیه قطع شده و این امر منجر به گرانی قند شد.

علاء الدوله حاکم تهران به دلیل رفتار گذشته بازاریان در حادثه نوز بلژیکی و بانک استقراضی، برخی از تجار را به بهانه گرانی قند زندانی کرد و پس از آن بازاریان در مسجد شاه تجمع کردند.

- مهاجرت صغری: به دلیل لجاجت عین الدوله (صدر اعظم) در مقابل اعتراض ها، مردم در تاریخ ۲۲ آذر به همراه سید محمد طباطبائی و عبدالله بهبهانی در شاه عبدالعظیم تحصن کردند.

خواسته های متحصنین:

- ایجاد عدالت خانه (قوه قضائیه)

- عزل علاء الدوله حاکم تهران

- اجرای قوانین اسلامی

در اثر مهاجرت، نامه مظفرالدین شاه به صدراعظم (عین الدوله)؛ منجر به پذیرش عدالت خانه و عدم پذیرش سایر شروط شد که این اعتراض مجدد مردم را به همراه داشت.

- تبعید روحانی مبارز، سید جمال واعظ

- کشته شدن طلبه جوان، سید عبدالحمید

- تحصن مردم در مسجد جامع و حمله به آن ها توسط صدراعظم (عین الدوله) کشته شدن ۱۰۰ نفر

- مهاجرت کبری: پس از عدم دستیابی به خواسته های قبلی، علمائی همچون شیخ فضل الله نوری، بهبهانی و طباطبائی، به همراه ۳ هزار نفر در تاریخ ۲۰ تیر ۱۲۸۵ به طرف قم رفتند.

خواسته های متحصنین:

- عزل عین الدوله (صدر اعظم)

- تشکیل مجلس شورا

- اجرای احکام جزائی اسلام

صدور فرمان مشروطه و حوادث پس از آن

- عزل صدراعظم توسط مظفرالدین شاه و جایگزینی مشیرالدوله؛ صدور دستور اولین فرمان مشروطه در ۱۳ مرداد: ۱۲۸۵

مواد فرمان مشروطه و ابهامات آن:

- محدود شدن حکومت شاه و اختیارات او
- تأسیس مجلس با حضور شاهزادگان، تجار و مالکان
- عدم توجه به مردم و مشخص نبودن جایگاه علماء
- معلوم نبود که قوه قضائیه به دست علماء باشد یا خیر
- معلوم نبود که مجلس انتخابی است یا انتصابی توسط شاه
- فرمان دوم مشروطه (۱۶ مرداد ۱۲۸۵) و نتایج پس از آن:
- ایران یک کشور مشروطه شد
- برگزاری انتخابات مجلس شورای ملی
- توجه به جایگاه مردم

- شکل‌گیری اولین مجلس در ۱۴ مهر ۱۲۸۵ و تدوین قانون اساسی با بهره‌گیری از قانون کشورهای

فرانسه و بلژیک

- درخواست متمم قانون اساسی توسط علماء: برای تطبیق قوانین با احکام شرع، ۵ نفر از علماء طراز اول در مجلس شرکت کنند.
 - تدوین متمم قانون اساسی توسط روشنفکران:
 - اعضاء: وثوق الدوله، امین الضرب، تقی زاده، تقوی، صدراالدوله و مستشارالدوله
 - بندهای آن:
 - ۱- تساوی افراد جامعه بدون توجه به دین آن‌ها ۲- آزادی عمومی از قبیل احزاب و مطبوعات
 - ۳- قوای حکومتی ناشی از مردم باشد نه قدرت الهی ۴- حق قضاوت برای قوه قضائیه است، نه علماء
 - ۵- اوامر شاه پس از امضاء وزیر اجراء شود. ۶- مسئولیت وزراء در برابر مجلس و قانون اساسی
- دلسردی و دودستگی علماء به دلیل انحراف در مشروطه: کناره‌گیری نائینی؛ دفع افسد به فساد، مشروطه بهتر از حکومت استبدادی مخالف شیخ فضل‌الله نوری؛ مقید دانستن مشروطه به شرع اسلام (مشروع) - آزادی مطبوعات زیر نظر علماء- تصویب قوانین مجلس بر مبنای شرع اسلام

- شکل گیری استبداد صغیر:

- روی کار آمدن محمد علی شاه پس از مرگ مظفرالدین شاه
- عدم دعوت از مشروطه خواهان و علماء در مراسم تا جگنداری
- به توپ بستن مجلس توسط شاه با همکاری روس ها
- کشتن چند تن از مبارزان مشروطه از جمله سید جمال الدین واعظ
- مخالفت علماء نجف با احیاء استبداد، همکاری با مشروطه خواهان جهت قیام علیه محمد علی شاه.
- برکناری شاه و پناهنده شدن به سفارت روس
- تشکیل مجلس دوم در سال ۱۲۸۸ با شرکت فتووالها و روشنفکران غربی
- به دست گرفتن مجلس و اعدام شیخ فضل الله نوری به جرم ضدیت با مشروطه
- ورود مورگان شوستر آمریکایی به ایران با درخواست مجلس برای اصلاح امور مالی و اداری کشور؛
- مخالفت انگلیس و روسیه به دلیل دارا بودن حق انحصار گمرک شمال و جنوب. در نهایت اخراج وی به دلیل عدم هماهنگی قبلی با دولت روس و انگلیس

- دستاوردهای مشروطه:

- تشکیل مجلس شورای ملی
- نقض ایده حکومت آسمانی والهی پادشاه
- پاسخ گویی حکومت در قبال عملکرد به مجلس
- کاهش اقتدار فرمانروا
- تدوین قانون اساسی
- تفکیک قوا
- پیدایش تشکل های سیاسی، صنفی و محلی
- رشد مطبوعات

❑ اشتراک و تفاوت مشروطه مشروعه با مشروطه غربی:

- اشتراک؛ محدود کردن استبداد و قانون گرای

- تفاوت:

- مشروطه مشروعه؛ قانون گرای در قالب شرع اسلام

- مشروطه غربی؛ قانون گرای بر مبنای عرف و نگاه ضد مذهبی غرب

عوامل شکست مشروطه:

- درونی:

- ماهیت متفاوت مطالبات رهبران مشروطه (روشنفکران =/ علماء)

- دودستگی بین علماء و نبودن یک مرجع عالی (مبارزه با مشروطه غربی =/ حمایت از مشروطه)

- شهادت شیخ فضل الله نوری و ترور سید عبدالله بهبهانی

- استحاله فرهنگی روشنفکران و شکل گیری بی هویتی؛ علاوه بر عدم ورود تکنولوژی به ایران، روشنفکران دچار خود باختگی شدند.

- نفوذ عناصر مستبد و وابسته به غرب و در نهایت فراموش شدن استعمار خارجی

- غربزدگی افراطی روشنفکران و کنار زدن اندیشه دینی در جامعه مذهبی ایران.

- ناکامی در ایجاد یک دولت مرکزی کارآمد و شکل گیری هرج و مرج و ناامنی در کشور

- بیرونی:

- تقسیم ایران به مناطق نفوذ روس و انگلیس در سال ۱۹۰۷

- کنار زدن روحانیت توسط روشنفکران نفوذی - وابسته به انگلیس و روس

- مخالفت با حضور مورگان شوستر به دلیل عدم هماهنگی با دولت روس و انگلیس

- به توپ بستن مجلس توسط محمد علی شاه با تحریک روس در سال ۱۹۰۸

- اشتراک و تفاوت مشروطه با انقلاب اسلامی

اشتراک: مبارزه با استبداد- خواستار قانون اساسی

تفاوت: اختلاف بین رهبران در مشروطه =/ عدم اختلاف در انقلاب اسلامی

- قانون اساسی به سبک غربی =/ قانون اساسی با تاکید بر مبانی اسلام

- قیام بارویکرد غیر مذهبی و تبلیغ جدایی دین از سیاست وسط روشنفکران =/ انقلاب با تاکید بر اسلام و اتحادین با سیاست

- واکنش به ضعف قاجار در برابر توسعه و پیشرفت غرب =/ واکنش علیه توسعه به سبک غربی در جامعه اسلامی

نهضت ها و جنبش های پس از مشروطه

مهم ترین جنبش ها: - میرزا کوچک خان؛ گیلان - محمد خیا بانی؛ تبریز - رئیس علی دلواری؛ بوشهر

عوامل پیدایش جنبش ها:

- فرهنگی؛ گسترش فرهنگ غرب

- سیاسی؛ بی کفایتی شاهان قاجار

- اقتصادی؛

- قرض های کمرشکن قاجار و چپاول ثروت با دادن امتیازات به خارجی ها

- بحران های ناشی از جنگ جهانی اول

- قحطی گندم

کشته شدن ۳۰ هزار نفر در تهران

- گسترش وبا

- نظامی؛ اشغال ایران بدست قوای خارجی در دوران جنگ جهانی اول (۱۹۱۴ - ۱۹۱۸): روس، انگلیس، عثمانی

جنگ جهانی اول و پیامدهای آن برای ایران:

- طرفین نزاع:

- متفقین: انگلیس، روسیه و فرانسه (بعدا ایتالیا)

- متحدین: آلمان، اتریش، مجارستان، ایتالیا (یک سال اول) و عثمانی

- در سال ۱۹۱۵ (تشکیل نیروی نظامی در ایران): انگلیس و روسیه تصمیم گرفتند تا با هزینه دولت ایران، برای مقابله با تهدیدات به تشکیل نیروی نظامی مسلط بر کل ایران اقدام کنند.

- انقلاب روسیه و خروج نیروهای روس از ایران (۱۹۱۷) و پیروزی متفقین علیه نیروهای متحد (۱۹۱۸): نتیجه آن

- فروپاشی امپراطوری عثمانی و سلطه انگلیس بر تمام مناطق تحت نفوذ آن از جمله خاورمیانه و شمال آفریقا

- قرارداد ۱۲۸۹ / ۱۹۱۹ و ثوق الدوله - کاکس

- قرارداد و ثوق الدوله - کاکس:

- مفاد آن: انگلیس با هزینه‌های ایران اداره امور اقتصادی، مالی و ادای کشور را با نیروهای خود بر عهده ببرد

و درازاء آن - مقامات ایران تحت حمایت انگلیس قرار گیرند. - پول آن را به ایران وام بدهد.

- مخالفت آن:

- خارجی: از سوی فرانسه و روسیه

- داخلی: مردم، مجلس، علماء (آیت الله کاشانی در نجف، شهید مدرس و میرزا کوچک خان)

رضا خان؛ از کودتای انگلیسی تا تبعید به جزیره انگلیسی

شکل گیری استعمار نوین پس از جنگ جهانی اول (حکومت دست نشاند):

- در ظاهر: حکومت به دست مردم و با نام آن کشور

- در عمل: مجری سیاست‌ها و حافظ منافع انگلیس

- ترکیه؛ آتا تورک

- عراق؛ ملک فیصل

- افغانستان؛ امان الله خان

- ایران؛ رضا خان

زمینه‌های کودتای ۱۹۲۲ و عوامل روی کار آمدن رضا خان:

- انحراف مشروطیت

غلبه سکولاریسم بعد از مشروطه - در اثر تلاش برخی مشروطه خواهان برای بی دین کردن جامعه از طریق

تبلیغ ناسیونالیسم ایرانی

- هرج و مرج و ناامنی

- ناامنی ناشی از جنگ جهانی اول و گسترش جنگ به ایران
- دولت، مجلس و احزاب به جای منافع ملی، به فکر منافع خود بودند
- احساس نیاز مردم به یک ناچسب جهت رهایی از بحران

عاملین کودتای ۱۲۹۹:

- عامل اصلی؛ ژنرال آبرون ساید (سرلشگراورش انگلیس)
- مسئول سیاسی اجتماعی؛ سیدضیاءالدین طباطبایی (مدافع قرارداد و قوق الدوله)
- فرمانده نظامی؛ رضاخان (دلایل انتخاب؛ قدرت خشن، قلدر، انضباط نظامی و کم سواد)
- **مراحل قدرت رضاخان:** ۱- فرمانده نیروهای قزاق (کودتا) ۲- وزیر جنگ (سردار سپه با حکم احمدشاه) ۳- نخست وزیر ۴- فرمانده کل قوا (حکومت موقت) ۵- پادشاه سلطنت پهلوی

روند کودتا و تحولات پس از آن:

- شروع کودتا (بهمن ۱۲۹۹): حرکت نیروهای قزاق از قزوین به سمت تهران، ورود به تهران در ۱۳ سفند و اشغال تمامی مراکز حساس. صدور اعلامیه و برقراری حکومت نظامی
- بازداشت مخالفان قرارداد ۱۹۱۹ از جمله شهید مدرس
- معرفی سیدضیاءالدین طباطبایی به نخست وزیر و رضاخان بعنوان وزیر جنگ- تأیید اجباری احمدشاه
- خروج نیروهای نظامی انگلیس: با توجه به سیاست استعمار نوین، پس از ایجاد یک حکومت مستحکم در برابر شوروی، با پیشنهاد دولت برای لغو قرارداد ۱۹۱۹، انگلیس موافقت کرد که نیروهای نظامیاش از ایران خارج کند. درحالی که دلیل واقعی این اقدام ۲ بحث بود:
- بهانه برای اخراج شوروی
- بهانه برای سرکوب نهضت های مردمی
- عهدنامه مودت ایران - شوروی (۱۹۲۱):
- شوروی تمام امتیازات گذشته خود را لغو کرد و متعهد شد از ایران خارج شود.
- ایران نیز متعهد شد:

امتیازات پس گرفته را به هیچ کشوری ندهد. -

خاک خود را در اختیار کشوری برای حمله به ایران قرار ندهد؛ در غیر این صورت شوروی خودش برای نابودی دشمنانش وارد ایران می شود. -

- تشکیل ارتش جدید توسط رضا خان؛ از طریق ادغام قزاق، ژاندارمری داخلی، بریگاد مرکزی و قوای پراکنده نظامی.

- برکناری سید ضیاء از نخست وزیری

- به دلیل مخالفت های احمد شاه و رضا خان

- فرستادن او به فلسطین جهت کمک به انگلیس در شکل گیری رژیم صهیونیستی -
- قدرت گرفتن قوام السلطنه و اقدامات وی:

- تلاش جهت معامله با قدرت های بزرگ و استفاده از رقابت آن ها- برقراری رابطه با آمریکا-

واگذاری امتیاز نفت شمال به شرکت آمریکایی «استاندارد اویل» - مخالفت روس و انگلیس و منتفی شدن به دلیل حادثه قتل رابرت ایمبری در جریان سقاخانه خیابان شیخ هادی توسط مردم با تحریک انگلیس (توطئه مسموم شدن آب - حمله و قتل در بیمارستان)

- سرکوب قیام جنگل و خیابانی

- برگزاری انتخابات مجلس پنجم و راهیابی طرفداران رضا خان به مجلس

- نخست وزیری مشیرالدوله پیرنیا همزمان با اقتدار رضا خان و طرفداری از زمامداری او
جمهوریت:

- تأثیرپذیری از اعلام جمهوری در ترکیه توسط آتاتورک

- واگذاری قدرت از سوی احمد شاه به برادرش محمد حسن میرزا و قبولی نخست وزیری رضا خان به دلیل ترس

از نابودی سلطنت- ترک ایران توسط احمد شاه (اولین گام فروپاشی قاجار)

- زمستان 1302- تشکیل راهپیمایی در حمایت از جمهوری رضا خان:

- با گرفتن اجازه از انگلیس توسط رضا خان برای جمهوری

- هدف حامیان جمهوری در ایران- برکناری خاندان قاجار و روی

کارآمدن حکومت جدید با شعارهای ملی و مدرن

- هدف اصلی:

اجرای برنامه اسلام زدایی

- مدرنیزاسیون: توسعه به سبک غربی -

- جلوگیری از تشکیل نهضت های ضد استعماری

- مخالفت شهید مدرس و افشاگری هدف انگلیس

- مخالفت مردم و اعلام عدم نیاز به جمهوری به دلیل مخالفت علماء و مردم

- سیلی خوردن مدرس در مجلس توسط بهرامی نماینده مجلس

- سیاست جدید انگلیس جهت به قدرت رسیدن رضا خان

افشاگری مصیبت های ناشی از قاجار توسط روزنامه نگاران وابسته و حمله علیه احمد شاه بعنوان عامل اصلی بدبختی

- دستور به رضا خان برای تظاهر به امور مذهبی

- تظاهر به مسلمانی و عشق به اهل بیت

- شرکت در عزاداری با پای برهنه و مالیدن گل بر سر

- رفتن به زیارت عتبات عالیات و قم

- اظهار علاقه به علماء، مساجد و مدارس علمیه

- ممنوع کردن فروش مشروب

- تبلیغ ناجی بودن رضا خان و قهرمان ملی ایران

۱۳۰۴ اعلام انقراض سلطنت قاجار به کمک طرفداران رضا خان در مجلس و تشکیل حکومت موقت به

فرماندهی کل قوا (رضا خان)

-۱۳۰۵؛ تشکیل مجلس موسسان- تغییر در متمم قانون اساسی مشروطه- احیاء سلطنت و شکل گیری سلطنت

پهلوی-مخالفت مدرس

ارکان قدرت رضا شاه: ارتش، بوروکراسی مدرن، دربار

حامیان شاه: ۱- قدرت های خارجی ۲- روشنفکران غربی مثل تقی زاده:

نوع تفکر؛ فرنگی شدن از فرق تا سرناخن - تناقض در شعار با عمل: - ادعای روشنفکری غرب - حمایت از استبداد؛ چون مردم صلاح خود را نمیدانند، برای برقراری تجدد غربی باید از استبداد حمایت نمود.

اقدامات رضا شاه پس از کسب قدرت:

- عرصه سیاسی - نظامی:

۱- شکل گیری دولت مدرن و متمرکز؛ سرکوب اقوام مختلف ایرانی و نهضت های مردمی ۲- عدم آزادی سیاسی و مشارکت مردمی؛ اشاره به داستان شهید مدرس: پا گذاشتن روی دم اعلا حضرت) -

۳- مجلس فرمایشی؛ شهید مدرس یک رأی نیز در مجلس ششم نداشت (حتی رأی خودش)

۴- سرکوب مخالفان سیاسی، ترور و اعدام آنها از جمله شهید مدرس -

- عرصه اجتماعی:

۱- گسترش نظریات غربی در نوسازی جامعه توسط روشنفکران غربی ۲- تاثیر پذیری از آتاتورک در مسائل اجتماعی

- اداری - اقتصادی:

۱- ایجاد نظام اداری اروپایی ۲- بدون توجه به تفاوت های فرهنگی ۳- به کار گرفتن مدیران و کارشناسان غربی

۴- توسعه سرمایه داری دولتی از طریق غصب املاک و زمین های کشاورزی (تبدیل رضا شاه به بزرگترین سرمایه دار) ۵- تأسیس بانک و کارخانه؛ آوردن مظاهر توسعه و تکنولوژی بدون علم و کسب تجربه

۶- تأسیس راه آهن؛ مخالفت مصدق به دلایل: هزینه آن ۸۰ برابر جاده است، در حالی که ما هنوز جاده نداریم.

- مسیر آن به جای شمال تا خرمشهر باید از تبریز، تهران، مشهد باشد.

- تامین هزینه از عوارضی قند و چای و فشار بر مردم

۷- گرفتن موقوفات از دست علماء

- فرهنگی:

- هویت سازی جدید بر مبنای ۳ محور:

- ناسیونالیسم باستان‌گرا

- تاکید بر نژاد آریایی و عظمت شاهان گذشته ایران

- تحقیر هویت اسلامی مردم ایران

- یکپارچه سازی زبان و فرهنگ مردم (نابودی زبان های بومی و مخالفت با زبان عربی)

- تجدد گرایی:

- تبلیغ مظاهر غربی از جمله لباس به سبک غرب

- حضور مسیونرهای غربی در ایران

- کشف حجاب؛ واقعه مسجد گوهرشاد

- مذهب زدایی (تضعیف ارزش های دینی):

- ممنوعیت مجالس مذهبی و عزاداری

- مخالفت با فعالیت های اسلامی و تبلیغ اسلام

- آموزشی: تأسیس مدارس و دانشگاه به سبک غربی و الگوی نظام آموزشی فرانسه

- سیاست خارجی:

- مقابله با شوروی به دلیل جلوگیری از نفوذ کمونیسم

- تعیین سیاست خارجی ایران توسط انگلیس؛ از جمله پیمان سعدآباد

- اعضاء؛ ایران، عراق، ترکیه و افغانستان -

- استفاده انگلیس از کشورهای منطقه برای مقابله با نفوذ شوروی در هندوستان و خلیج فارس

- مفاد آن؛ در صورت بروز خطر در یک کشور، سایر کشورها از آن حمایت کنند.

- تا کارآمدی هنگام جنگ جهانی دوم و اشغال ایران؛ هیچ کشوری به کمک ایران نیامد.

- برقراری رابطه نزدیک به آلمان به عنوان نیروی سوم

- همکاری با ایتالیا (متحد آلمان) در زمینه نیروی دریایی

- دلایل مخالفت انگلیس با رضا شاه و سقوط او

- الغای امتیاز داری

- کاهش حق امتیاز ایران از سوی شرکت نفت ایران - انگلیس - اعتراض ایران

- عدم پاسخگویی شرکت و لغو امتیاز از سوی ایران

- شکایت انگلیس به دادگاه لاهه - رد صلاحیت دادگاه لاهه نسبت به یک موضوع داخلی

- شکایت انگلیس به جامعه ملل - برقراری یک قرارداد جدید با حق ۲۰٪ امتیاز برای ایران

- نزدیک شدن رضاه شاه به آلمان (نیروی سوم):

- همکاری ایران با آلمان از زمان روی کار آمدن هیتلر در زمینه های راه سازی، کارخانجات، آموزش و ...

- استفاده رضاه شاه از آلمان به عنوان قدرت سوم در برابر انگلیس و شوروی

- آلمان پس از پیمان سعدآباد (مقابله با نفوذ شوروی)، جای این کشور را در ایران گرفت.

- هدف اصلی آلمان کسب نفوذ سیاسی و جذب ایران در حوزه نظامی بود با ۲ حربه: نژاد آریایی و اشتراک

درهدف) مبارزه با امپریالیسم و مبارزه با کمونیسم)

- جنگ جهانی دوم و اشغال ایران:

طرفین جنگ: متفقین؛ شامل انگلیس، شوروی، فرانسه و آمریکا = متحدین؛ شامل آلمان، ایتالیا و ژاپن

حمایت اولیه انگلیس از هیتلر مقابله باوی پس از کشورگشایی - پیشنهاد به فرانسه و شوروی برای حمله به آلمان

امضاء تفاهم نامه عدم تجاوز بین آلمان و شوروی -

حمله آلمان به لهستان و شروع جنگ جهانی دوم با اتحاد انگلیس و فرانسه اعلام بی طرفی ایران در جنگ

کودتا در عراق علیه حاکم انگلیسی با کمک آلمان [۲] شکست کودتا به کمک انگلیس و تصرف بغداد - فار

کودتا چیان به ایران و آلمان

حمله آلمان به شوروی - ارسال کمک و تسلیحات نظامی به شوروی از طرف انگلیس از طریق مرز ایران

- دلایل اشغال ایران:

- اهمیت استراتژیک ایران برای متفقین (ایران پل پیروزی)

- اهمیت نفت ایران و خروج از دست آلمان

- حمله به ایران به بهانه حضور کارشناسان آلمانی
- گرایش رضا شاه به آلمانی ها و عدم اعلام جنگ وی به آلمان به دستور انگلیس

سقوط رضا شاه در شهریور ۱۳۲۰:

- نحوه سقوط و تبعید:
- اشغال ایران در ۳ شهریور - حمله شوروی از شمال و انگلیس از جنوب
- درخواست رضا شاه از روزولت رئیس جمهور آمریکا برای وساطت
- اشغال ایران و تبعید رضاه شاه به موريس و پس از آن به ژوها نسبورگ
- گزینه های پس از سقوط
- اعلام جمهوری
- بازگشت خاندان قاجار
- ادامه سلطنت پهلوی؛ با دخالت فروغی و انتقال قدرت به محمدرضا پهلوی
- تحولات ایران از اشغال تا کودتای ۲۸ مرداد
- تحولات جهانی در دهه ۱۳۲۰:
- پایان جنگ جهانی دوم
- استقلال کشورهای خاورمیانه و شبه قاره هند
- خروج تدریجی انگلیس از منطقه
- جایگزینی آمریکا در منطقه جای انگلیس
- شکل گیری نظام دو قطبی: بلوک شرق =/ بلوک غرب (رقابت آن ها در جهان سوم برای جذب کشورها)
- ایجاد جنگ سرد بین دو ابرقدرت (بازی های سیاسی)

دلایل انتخاب محمدرضا به عنوان شاه ایران:

- جوان و بی تجربه بودن
- تحصیل کرده غرب / تریش

- تابع دستورات غرب؛ قدرت خود را مدیون انگلیس میدانست.

پیامدهای سرنگونی رضا شاه:

- آزادی احزاب سیاسی، مطبوعات و جریان‌های سیاسی
- پراکندگی قدرت بین دربار، مجلس، دولت، احزاب و سفارتخانه‌های خارجی
- لغو بسیاری از قوانین و مقررات استبدادی رضا خان
- تشکیل شبکه گسترده جاسوسی و نفوذی توسط کشورهای خارجی مهم‌ترین: حزب توده ایران
- شکل‌گیری دولت‌های بی‌ثبات (تغییر سریع کابینه: ۱۶ نخست‌وزیر در ۱۲ سال؛ فروغی، سهیلی، قوام، سهیلی، ساعد، بیات، حکیمی، قوام، حکیمی، ساعد، رزم‌آرا، علاء، مصدق، قوام، مصدق و زاهدی)
- فعالیت مجدد نیروهای مذهبی و علماء
- تأسیس مدارس اسلامی و تقویت حوزه‌های علمیه
- مبارزه با کمونیسم برای جلوگیری از تضعیف هویت اسلامی
- مبارزه با مکاتب غربی (لیبرالیسم و سکولاریسم)
- مبارزه با سلطه بیگانگان با رهبری کاشانی و نواب
- اقدامات انقلابی فدائیان اسلام:
- رهبران؛ سید مجتبی میرلوحی معروف به نواب صفوی
- تحصیل در نجف و برگشت به تهران پس از اقدامات ضد دینی کسروی - گرفتن حکم ارتداد وی از سوی علماء نجف
- ترور ناموفق کسروی رفتن به زندان و آزادی با تلاش مردم و علماء
- کشتن کسروی حین محاکمه توسط دو نفر از اعضای جمعیت
- تشکیل فدائیان با هدف: مبارزات ضد استعماری و ضد صهیونیستی، اجرای احکام اسلامی و تعطیلی مراکز فرهنگی غرب

- رقابت کشورهای خارجی برای نفت ایران

جنوب: انگلیس- جنوب شرق: رقابت بین انگلیس- آمریکا به دلیل تمایل دولتمردان ایرانی به حضور آمریکا به عنوان نیروی سوم - بهره‌گیری از کمک‌های آمریکا برای جلوگیری از نفوذ انگلیس و شوروی -

- شمال: شوروی:

- رد درخواست شوروی از طرف دولت ساعد (دادن نفت شمال = پایان استقلال) - ترس از استعمار مجدد جلوگیری از نفوذ کمونیسم - حمایت حزب توده از پیشنهاد واگذاری نفت شمال به شوروی با توجیه موازنه مثبت

روند تحولات ملی شدن نفت تا کودتای ۲۸ مرداد:

- پیشنهاد طرح دو فوریتی مصدق در ۱۱/۹/۱۳۲۲ در مخالفت با امتیاز نفت شمال به شوروی ممنوعیت مذاکره با کشورهای خارجی در امتیاز نفت و اجبار دولت نسبت به ایفاء حقوق ایران در سایر امتیازها

- تصویب پیشنهاد در مجلس با وجود ۳ نماینده عضو حزب توده

- مصدق: عامل اصلی انعقاد قرارداد نفتی خائن است - تقی زاده عامل اصلی: اعتراف به آلت دست بودن انگلیس

- نطق رحیمیان نماینده قوچان؛ تکمیل پیشنهاد مصدق و پیشنهاد تجدید نظر در قرارداد داری - با حمایت حزب توده برای مقابله با انگلیس

- الزام دولت به تجدید نظر در قرارداد 1923 - عدم قبول شرکت نفت ایران - انگلیس

- ارائه پیشنهاد جدید با افزایش سهم ایران در قالب قرارداد جدید الحاقی (گس - لسانیان) بحث در آخر مجلس ۱۵

- حمایت مردمی از ملی شدن صنعت نفت به رهبری آیت الله کاشانی

- تیراندازی به شاه در ۱۵ بهمن ۱۳۲۷ در دانشگاه تهران توسط «ناصر فخرایی» عضو حزب توده - احتمالاً توطئه انگلیس برای حفظ امتیاز نفتی

- عواقب آن:

- تغییر قانون اساسی و تعطیلی اصل نظارت مجتهدان به مصوبات مجلس

- تشکیل مجلس موسسان و سناواگذاری مجلس شورا و سنا به شاه: اختیار انحلال دو مجلس، تصویب

نهایی قانون مجلس با شاه، تأیید نصف نمایندگان سنا توسط شاه.

- سرکوبی آزادی خواهان

- غیرقانونی کردن حزب توده - دستگیری سران توده و فرار برخی به شوروی
- توقیف مطبوعات
- تبعید آیت الله کاشانی به لبنان (۱۶ ماه)
- تشکیل مجلس ۱۶ و رد قرارداد الحاقی از سوی مجلس - تشکیل کمیسیون نفتی
- تغییر کابینه با استعفای منصور - روی کار آمدن رزم آرا (مدافع انگلیس)
- مخالفت آیت الله کاشانی با رزم آراء تعطیلی بازار و تظاهرات مردمی در بهارستان برای جلوگیری از ورود رزم آراء به مجلس در ۸ دی ۱۳۲۹
- تحت فشار قراردادن انگلیس به خاطر قرارداد نفتی آمریکا - عربستان (۵۰٪)
- پیشنهاد دولت رزم آراء برای قرارداد ۵۰٪ قتل وی توسط فدائیان اسلام (خلیل طهماسبی)
- ملی شدن نفت در ۱۲۹ اسفند ۱۳۲۹ با تصویب مجلس
- نخست وزیری مصدق در اردیبهشت ۱۳۳۰:
- مخالفت انگلیس به دلیل پی گیری ملی شدن نفت توسط مصدق - تحریم خرید نفت از سوی انگلیس
- تهدید کاشانی به انگلیس برای اعلام جهاد عمومی در کشورهای مسلمان در صورت دخالت انگلیس
- درخواست مصدق:
- تقاضای اختیارات فوق العاده در امور مالی، اقتصادی، پولی، بانکی، اداری، استخدامی و قضایی
- مشروط کردن ادامه نخست وزیری به گرفتن وزارت جنگ
- مخالفت شاه با درخواست مصدق استعفای مصدق و روی کار آمدن قوام السلطنه
- مخالفت آیت الله کاشانی و بسیج مردمی در حمایت از مصدق و ملی شدن نفت
- ارسال نماینده از سوی قوام برای کاشانی پیشنهاد اختیار انتخاب ۶ وزیر کابینه از طرف کاشانی مخالفت و اصرار بازگشت مصدق
- سخنرانی کاشانی در ۲۹ تیر و حرکت مردم شهرهای مختلف به تهران دستور بازداشت کاشانی از سوی قوام
- تعطیلی بازار از سوی مردم و تظاهرات علیه قوام - قیام ۳۰ تیر ۱۳۳۱ کشتار مردم

- استعفای قوام و برگشت مصدق به قدرت:

- گرفتن نخست وزیری + وزارت جنگ

- درخواست اختیارات ۶ ماهه قانونگذاری از سوی مجلس (ریاست آیت الله کاشانی در مجلس)

- اشتباه مصدق:

- قدرت دادن به برخی عاملین کشتار قیام ۳۰ تیر برخلاف مصوبه مجلس و درخواست مردم برای مجازات آنها

- آزاد گذاردن فعالیت حزب توده

- منحل کردن مجلس به این بهانه که یکدست نیست و نمی توان با آن کار کرد.

- رد درخواست آیت الله کاشانی در مجازات عاملین کشتار قیام:

- کاشانی! گرجریان به همین منوال باشد، مجبورم تهران بلکه ایران را ترک کرده و از صحنه سیاست خارج شوم

- پاسخ مصدق: عدم دخالت دیگران و آزادی در تصمیم گیری

- نامه کاشانی به مصدق در ۲۷ مرداد و پاسخ آن:

- هشدار به کودتای آمریکایی توسط زاهدی

- پاسخ مصدق؛ من از سوی مردم پشتیبانی می شوم

ریشه ها و تحولات کودتای ۲۸ مرداد:

- تحریم خرید نفت ایران از سوی انگلیس و آمریکا و تهدید مصدق برای فروش نفت به شوروی

- میانجی گری آمریکا بین ایران و انگلیس و عدم موفقیت در حل مشکل از طریق مذاکره

- سازماندهی کودتا توسط سازمان سیا

- مشورت با شاه برای کودتا:

- عزل مصدق توسط شاه در ۲۳ مرداد و جایگزینی زاهدی مخالفت مصدق و قیام مردمی از ۲۵ - ۲۷ مرداد

- فرار شاه و مخفی شدن زاهدی

- بکارگیری چماق بدستان و اوباش تهران با همکاری ارتش و نیروهای نظامی در ظهر روز ۲۷ مرداد-تسخیر

مراکز دولتی.

- سقوط مصدق در ۲۸ مرداد برگشت زاهدی و شاه

- سکوت شوروی با وجود اطلاع حزب توده و در اختیار داشتن ۱۷۰۰ افسر در نیروهای مسلح آن ها به دستور شوروی سکوت کردند.

اهداف آمریکا از کودتا:

- بازگشت قدرت خارجی به ایران با هدف تسلط بر نفت و بازار مصرف ایران

- تأسیس دولت وابسته به غرب و شکل‌گیری مجدد استبدادی شاهنشاهی

- مقابله با نفوذ کمونیسم در ایران در عصر دو قطبی

- سرکوب نهضت‌های ضد استعماری در ایران به دلیل ترس از گسترش قیام به سایر کشورها

- ترویج فرهنگ و ارزش‌های غربی - از بین بردن فرهنگ اسلامی حتی در کتب درسی و آموزشی

- مقابله با نفوذ روحانیون و جنبش‌های اسلامی در حرکت‌های مردمی

ابزارهای قدرت شاه پس از کودتا:

- حمایت سیاسی - مالی قدرت خارجی به خصوص آمریکا

- ارتش و نیروهای مسلح

- دربار

- سازمان امنیتی (ساواک)

آغاز نهضت انقلاب مذهبی در ایران

مهم‌ترین تغییرات اجتماعی دهه ۱۳۴۰ در ایران:

- تغییر رهبری ملی‌گرایان و روشنفکران به سمت علماء دینی (بدلیل ناکامی‌های آن‌ها در مشروطه و ملی شدن نفت)

- تمایل بیشتر روحانیون به مشارکت در فعالیت‌های سیاسی در کنار فعالیت‌های عقیدتی - فرهنگی

- رویکرد جدید بازار در حمایت از فعالیت‌های سیاسی علماء

- فعال شدن جنبش دانشجویان مذهبی و ارتباط با شخصیت های مذهبی از جمله شهید مطهری و آیت الله طالقانی با

محوریت:

- دفاع از دین در برابر افکار مارکیستی و اندیشه غربی

- همبستگی ملل مسلمان

- همراهی روشنفکران دینی با رهبران انقلابی

- آل احمد:

- نفی غربزدگی

- همراهی اسلام شیعی با هویت ایرانی

مذهب شیعه عنصر اساسی در بسیج سیاسی علیه ظلم و عامل پیوند روشنفکران و علماء

- اهمیت جایگاه روحانیت به عنوان مهم ترین قشر اجتماعی تاریخ ایران در تقابل با دشمنان

- شهید مطهری:

- نقد ایدئولوژی مارکیستی و لیبرالیستی با استفاده از ایدئولوژی اسلامی؛ عناصر آن

- عدالت اجتماعی

- ظلم ستیزی

- روح انقلابی

- شریعتی:

- بازگشت به اسلام و خویشتن از طریق پیاده کردن دین در متن جامعه

- مشکل اصلی جامعه

- دوری از اسلام اصیل

- غلطیدن در غرب زدگی، استبداد و استعمار

- راه حل:

تمسک جستن به تشیع انقلابی به عنوان مکتب مبارزه

دو تحول اساسی در سال ۱۳۴۰:

- فوت آیت الله بروجردی و آیت الله کاشانی و شروع مرجعیت حضرت امام خمینی

- تلاش شاه برای تجزیه مرجعیت و انتقال به خارج از کشور (نجف) به منظور راحتی انجام اصطلاحات آمریکایی

سؤال: چرا امام قبل از سال ۴۱ با وجود اندیشه سیاسی، نهضت خود را آغاز نکرد؟

- احترام به استاد خود (آیت الله بروجردی) و اعتقاد امام به حرکت از طریق مرجعیت به عنوان منبع اقتدار جامعه

- توجه روحانیت سنتی به کارهای فرهنگی - عقیدتی مذهب شیعه در ایران و جهان و توجه کمتر به سیاست

- عدم وجود نیروهای تربیت یافته سیاسی در حوزه تلاش امام در تربیت نیروهای انقلابی پس از این تاریخ

طرح اندیشه سیاسی حضرت امام و ارکان اصلی آن

- کتاب کشف الاسرار، طرح اولیه اندیشه در سال ۱۳۲۲ در پاسخ به شبهات «حکمی‌زاده» در کتاب «اسرار هزار ساله»:

- اشکال بر اسلام؛ دین حکومت نیست و توان اداره جامعه را ندارد

- نقد اعتقادات شیعیان با استفاده از مکتب وهابیت

- نقد تشکیلات روحانیت

- کتاب حکومت اسلامی/ولایت فقیه (تبعید در نجف)

نفی سلطنت:

عدم توجه به آرای مردم

تکیه بر زور

عدم نظارت بر عملکرد پادشاه

- یک نظام کهنه و اراجاعی است (مربوط به دوران گذشته)

- نقد مشروطیت:

- گرچه با تلاش علماء به ثمر رسید، ولی بعداً از مسیر منحرف شد.

در صورت عمل به قانون اساسی، بسیاری از مشکلات ساختار سیاسی حل می‌شد اما با توجه

د خالت سلطنت، از هدف اصلی منحرف شد.

ارائه نظریه حکومت اسلامی

تبیین نظریه حکومت اسلامی:

۱- دلائل لزوم تشکیل حکومت:

- لزوم مؤسسات اجرایی: نیاز به مؤسسات اجرایی برای اجرای قانون در جامعه- مثال: پیامبر اکرم(ص):

- مجری قانون شرع و حکومت اسلامی

- متصدی حکومت و اداره جامعه بر مبنای شرع

- سنت و رویه پیامبر اکرم(ص):

- سنت پیامبر در اداره جامعه و حکومت دلیل بر لزوم تشکیل حکومت و اجرای قوانین بر مبنای اسلام است.

- پیامبر در حجه الوداع و روز غدیر به اجرای فرمان خدا توسط حضرت علی(ع) و سایر امامان تاکید دارد.

- ضرورت استمرار اجرای احکام:

- ضرورت اجرای احکام اسلامی، منحصر به دوران پیامبر یا امام نیست.

- اجرای احکام اسلامی همانند دوران پیامبر نیاز به حکومت به عنوان پیاده کننده قوانین اسلامی دارد.

- ماهیت و کیفیت قوانین اسلام: اجرای احکام اجتماعی اسلام در جامعه نیاز به تشکیل حکومت دارد (مثل جهاد، خمس و ...)

۲- شرایط حاکم:

- علم به قوانین اسلامی

- صلاحیت اخلاقی و عدالت در پیاده کردن قوانین اسلام در جامعه

۳- حاکمان معرفی شده با این شرایط از روی معصومین:

- پیامبر اکرم(ص): فقهاء، امانتداران پیامبران هستند.

حضرت علی(ع): خدایا جانشینان مرا رحمت کن؛ کسانی که بعد از من میآیند و حدیث و سنت را نقل کرده و آن را پس از من به مردم میآموزند.

امام صادق(ع): در مورد مسائل مختلف به کسانی مراجعه کنید که در مورد حلال و حرام مطالعه کرده و در موارد قوانین صاحب نظر شده‌اند، آن‌ها را باید به عنوان حاکم بپذیرید.

امام کاظم(ع): فقهاء دژهای اسلام می‌باشند که از آن محافظت می‌کنند.

حضرت مهدی(عج): در حوادث پیش آمده سراغ راویان حدیث ما بروید، آن‌ها حجت بر شمایند و من حجت خدا هستم.

تاثیرات ظهور امام خمینی به عنوان رهبر سیاسی - مذهبی در ایران:

- تحریم تقیه قیام علیه حاکم ظالم

- کشاندن مبارزه به حوزه علمیه بعنوان محور فعالیت‌های انقلابی

- طرح عدم مشروعیت سلطنت

- حمله مستقیم به قدرت‌های خارجی به خصوص آمریکا

اقدامات شاه و عکس‌العمل انقلابی مردم تحت رهبری امام خمینی:

۱- اصلاحات ارضی (۲۰ دی ۱۳۴۰):

- پس از روی کار آمدن «کندی» در آمریکا، وی برای تداوم سیاست‌های آمریکا در جهان به دنبال انجام اصلاحات

در کشورها بر آمد در ایران نیز به دولت «علی امینی» دستور داد تا به تضعیف خان‌ها و زمینداران بزرگ

مورد حمایت انگلیس پردازد انجام اصلاحات ارضی

- در صورت مخالفت علماء با این اقدام، آن‌ها را حامی زمینداران معرفی می‌کردند - سکوت امام

۲- لایحه انجمن‌های ایالتی - ولایتی (شروع مبارزه امام و مرحله اول نهضت اسلامی):

- قانون ایالتی - ولایتی در متمم قانون اساسی مشروطه و اصلاحات آن توسط دولت اسدالله علم در ۱۶ مهر ۱۳۴۱

- نمایندگان باید متدوین به دین اسلام بوده و فساد عقیده نداشته باشند - حذف اسلام

- هنگام سوگند باید به قرآن مجید سوگند اداء کنند - حذف مستقیم به قرآن

- زنان از انتخاب شدن و انتخاب کردن محروماند - دادن حق رأی به زنان

- اهداف رژیم از تصویب قانون جدید:

- تضعیف روحانیت پس از فوت آیت الله بروجردی

- تقویت بیگانگان و غیرمسلمانان در کشور از جمله بهائی ها

- گسترش بی بند و باری و فساد در پوشش اعطاء حق رأی به زنان (با وجود محرومیت از حقوق اولیه)

(حضرت امام: زن ها را به اسم آزادی و ترقی به فساد نکشانید و منحرف نسازید، مگر مرد ها در این مملکت

آزادی دارند که زن ها داشته باشند)

- اقدامات امام و علماء:

- لایحه جدید را مقدمه اصلاحات ضد قانونی و ضد اسلامی رژیم شاه قلمداد کردند.

- دعوت امام از علمای طراز اول:

- تلگراف به شاه برای لغو فوری لایحه

- طرح بحث با علماء تهران و شهرستان ها برای آگاه کردن مردم

- برگزاری جلسات مشترک علماء برای اتحاد نظر در مبارزه

- پاسخ شاه به علماء:

- خطاب قرار دادن علماء با عنوان حجت الاسلام زیر سؤال بردن مرجعیت

- وظیفه شما هدایت عوام است، نه دخالت در امور سیاسی

- این لایحه توسط دولت تصویب شده و باید اجراء شود بیان اقتدار سلطنت در برابر علماء

- نامه علماء به علم و بی اعتنایی وی به نامه علماء:

- بدون خطاب به عنوان نخست وزیر برای علم

- مخالفت لایحه با شرع مقدس و قانون اسلامی

- عدم سکوت علماء ایران و عراق

- نامه امام به شاه و بیان واقعه نامه نگاری به علم و بی اعتنایی علم - اعتراضات علماء

- تلگراف علم (۲۲ آبان ۱۳۴۱) به ۳ نفر از مراجع قم (غیر از امام خمینی) موافقت با خواسته علماء و لغو لایحه

۳- انقلاب سفید (پیشنهاد آمریکا برای توسعه کشورهای عقب افتاده)

- مطرح کردن انقلاب سفید (اصول ۶ گانه) در ۱۹ دی ۱۳۴۱ (سالروز اصلاحات ارضی) شاه بدون اعلام قبلی گفت که به زودی آن را به رفراندوم می گذارد.

- مفاد اصول ۶ گانه: الغای رژیم ارباب - رعیتی، ملی کردن جنگل، فروش سهام کارخانجات به عنوان پشتوانه

اصلاحات راضی، سهمیم کردن کارگران در منافع کارگاه ها، اصلاح قانون انتخابات، ایجاد سپاه دانش برای
تعلیمات عمومی و اجباری (به سبک غربی)

- اقدام امام و علماء:

- تشکیل جلسه

- فرستادن نماینده نزد شاه برای بیان هدف شاه از این اقدام با این استدلال:

- قانون مجری برگزاری رفراندوم را معین نکرده است.

- بحث اصول ۶ گانه قبلا توسط رسانه ها و دولت برای مردم شفاف سازی نشده بود (رفراندوم بدون آگاهی)

- رأی گیری در محیط آزاد و بدون تهدید و تطمیع

- اصرار شاه به برگزاری رفراندوم - دستور اجرای آن در روز ۶ بهمن

- تحریم رفراندوم توسط امام - تعطیلی بازار و تظاهرات عمومی بازاریان در کنار مردم و دانشجویان - سرکوب

تظاهرات

- اعتراض عمومی علماء به رهبری امام در ماه رمضان - عدم شرکت در مساجد

- سخنرانی امام در روز عید فطر - تهدید از سوی شاه به سرکوب قریب الوقوع

- اعلام عزای عمومی در نوروز ۱۳ ۴۲ از سوی حضرت امام

- فاجعه کشتار فیضیه (۲ فروردین، روز شهادت امام صادق):

- تلاش ناموفق ما موران ساواک در به هم زدن مراسم عزاداری در بیت امام

- حمله به عزاداران در مدرسه فیضیه که از سوی آیت الله گلپایگانی برگزار شد - حمله ما موران ساواک

و ارتش به مردم و طلاب (حمله با گلوله، پایین انداختن از پشت بام)

- مصاحبه علم: بر اثر درگیری مخالفان اصلاحات ارضی (روحانیون) و دهقانان مدافع آن که به زیارت قم رفته بودند، یک دهقان کشته شد.

۴- قیام ۱۵ خرداد ۱۳۴۲:

- با فرا رسیدن محرم، ساواک تبلیغ وعاظ را مشروط کرد:
- علیه شاه و اسرائیل صحبت نکنید.
- به مردم نگوئید که اسلام در خطر است.
- عزاداری امام در صبح عاشورا (۱۳ خرداد) و برنامه ریزی برای سخنرانی عصر در مدرسه فیضیه: مأموریت نماینده ساواک و پاسخ امام:
- نماینده ساواک: من از طرف اعلی حضرت ما مورم تا ابلاغ کنم که در صورت سخنرانی مدرسه فیضیه، کماندوها را به مدرسه بریزم و آن جا را به خاک و خون بکشم.
- پاسخ امام: ما هم به کماندوهای خود دستور میدهم تا فرستادگان اعلی حضرت را ادب کنند.
- سخنرانی امام در عصر عاشورا - مدرسه فیضیه (۱۳ خرداد):
- افشاگری ماهیت رژیم پهلوی و رژیم صهیونیستی (پیوند های آن)
- بیان خطرات اسلام از سوی استبداد و استعمار در موقعیت کنونی
- دستگیری امام (۱۵ خرداد) - بردن به سلول انفرادی در تهران:
- شکل گیری اعتراضات گسترده در شهرهای قم، تهران، ورامین، مشهد و شیراز
- سرکوب مردم به خصوص در قم، تهران و ورامین
- ویژگی های نهضت ۱۵ خرداد:
- اسلامی شدن مبارزه
- خواسته های اسلامی مردم
- رهبر دینی
- قاطعیت امام در مبارزه و اعتقاد مردم به رهبری دینی و مرجعیت ایشان

- مردمی شدن مبارزه و عدم تعلق به یک قشر خاص (روشنفکران یا علماء)
- مخالفت علنی مردم با سلطنت
- بیگانه ستیزی
- پیامدهای آن:
- ناامیدی مخالفان حکومت از اصلاح دولت پهلوی
- تغییر شیوه مبارزه سنتی به مسلحانه
- رهبری مبارزه سیاسی حضرت امام
- شکل گیری بحران مشروعیت برای رژیم
- آغاز روند انقلابی مردم ایران
- ۵- کاپیتولاسیون (مصونیت قضایی آمریکایی ها):
- تصویب قانون در مجلس شورای ملی (۱۳ مهر):
- اعطاء مصونیت سیاسی و قانونی برای:
- نظامیان آمریکایی و وابستگان
- کلیه مستشاران و نمایندگان سیاسی - امنیتی آمریکا
- در صورت جرم در ایران، دادگاه های ایران صلاحیت بررسی ندارند.
- گرفتن وام ۲۰۰ میلیون دلاری از آمریکا با تضمین دولت آمریکا پس از تصویب کاپیتولاسیون.
- اقدام امام:
- سخنرانی ضد کاپیتولاسیون در ۴ آبان
- منشاء تمام گرفتاری استعمار است به خصوص آمریکا
- خیانت مجلس و دولت در حق ملت ایران
- انتشار اعلامیه در محکومیت
- سند بردگی ملت ایران

- پذیرش رژیم به استعمار ایران از سوی آمریکا
- ۱۳ آبان- حمله کماندوها به منزل امام در قم- بردن به تهران و تبعید به ترکیه (۱۱ ماه)
- حوادث پس از تبعید:
- اعتصاب و تظاهرات مردم و علماء و تعطیلی بازار
- اعلامیه علماء - چرا ا جانب باید مصونیت قضایی داشته باشند، ولی یک مجتهد را به بیگانگان بسپارند؟
- ترور حسنعلی منصور مجری کا پیتولا سیون توسط محمد بخارایی (عضو حزب موتلفه اسلامی)
- ترور ناموفق شاه توسط محافظ شاهنشاهی (رضا شمسآبادی)
- تبعید امام از ترکیه به عراق (نجف) پس از ۱۱ ماه
- تشدید وابستگی و سرکوب در سال های ۱۳۴۳-۱۳۵۵:
- تصویب کا پیتولاسیون توسط مجلس و تبعید امام به ترکیه و عراق
- سرکوب مخالفان اعم از اسلام گرایان و ملی گرایان
- همکاری مستقیم با اسرائیل در زمینه های اقتصادی، سیاسی و اطلاعاتی-نقش مهم شاه در مقابله با رژیم کشورهای عربی علیه اسرائیل
- مجری سیاست های امپریالیسم آمریکا:
- شکست آمریکا در جنگ ویتنام و اتخاذ سیاست جدید در کشورهای تحت نفوذ
- صدور سیستم های تسلیحاتی به جای حضور نظامی برای تأمین هزینه ها و خسارات جنگ ویتنام (نفت در برابر اسلحه)
- سیاست نیکسون: کاهش هزینه آمریکا از طریق بهره گیری از متحدان منطقهای در تأمین منافع آمریکا:
- ایران (ژاندارم منطقه)، ستون نظامی
- عربستان (ستون مالی)
- تشکیل حزب رستاخیز (۱۳۵۳)
- وابستگی به درآمد نفت و افزایش به رویه واردات بدون توجه به نیازهای جامعه ایران

- ترویج اصلاحات و ارزش های فرهنگی آمریکایی و نابودی ارزش های اسلامی [۲] برگزاری جشن های ۲۵۰۰ ساله شاهنشاهی و

- ایجاد فضای باز سیاسی در سال ۱۳۵۵ و دلایل آن:

- تحت سیاست دولت جدید آمریکا (روی کار آمدن کارتر - دموکرات):

- سیاست کارتر: انتقاد از سیاست سرکوب شاه و دعوت به اجرای حقوق بشر و دموکراسی در ایران

- هدف:

- حمایت از حقوق مردم ایران برای جلوگیری از گرایش آن ها به سوی شوروی

- جلوگیری از سرایت قیام ها به سایر کشورهای منطقه

- آگاهی شاه از بیماری سرطان: زمینه سازی برای انتقال آرام قدرت به فرزند خود

- تبلیغات جهانی علیه شاه تحت تاثیر مبارزان خارج کشور - متزلزل شدن جایگاه بین المللی شاه

- موانع اصلی سیاست فضای باز:

- عدم ساز و کار قانونی برای مشارکت سیاسی

- نابودی تمامی نهاد های قانونی و مستقل توسط شاه

- عدم وجود حلقه ارتباط بین شاه و مردم

- تکیه بیش از حد شاه به دربار، ارتش و ساواک

- گروه های مبارز در آستانه انقلاب:

- سنتی (حزب توده، ملی گرایان، ملی - مذهبی ها)

- روحانیون

- مبارزین خارج کشور

- دانشجویان

- فعالان سیاسی

عوامل پیروزی انقلاب اسلامی:

عناصر اصلی (رهبری، ایدئولوژی و مردم):

- رهبری:

- کنارگذاشتن سازش و اصلاح رژیم با هدف سرنگونی آن

- بهره‌گیری از اسلام و مردم در پیروزی انقلاب

- ایدئولوژی:

- ناسیونالیسم ناکارآمد

- سوسیالیسم ناکارآمد

- اسلام:

- نفی حاکمیت موجود و ارزش‌های آن

- ترسیم جامعه مطلوب بر مبنای الگوی عملی حکومت در اسلام

- مردم: ایجاد حس مذهبی و بسیج عمومی علیه حاکمیت پهلوی

عناصر شتابزا:

۱- اجرای حقوق بشر کارتر؛ سیاست کارتر در فشار به کشورهای جهان اسلام برای ترویج حقوق بشر و دموکراسی باعث شد تا شاه نتوانست فشار لازم را بر مخالفین اعمال کند.

- نقد؛ این امر با فروش تسلیحات نظامی و استفاده از آن برای سرکوب مردم و هم‌چنین همکاری ساواک با سپاه در مقابله با انقلابیون سازگاری ندارد.

۲- ظهور مریضی سرطان شاه؛ استفاده شاه از داورهای مخدر و مسکن برای درمان سرطان، وی را دچار تزلزل در تصمیم و معتقد به سرنوشت و تقدیر کرد.

- نقد؛ ۱- شاه تا لحظه آخر مردم را سرکوب کرد. ۲- ضعف شخصی وی ناشی از سرکوب‌گریز در دوران کودکی و سرکوب پدرش بود که بعداً با دیکتاتوری در صدد جبران آن بود.

۳- تلاش شاه در مدرنیزاسیون سریع کشور؛ تلاش سریع با افزایش درآمد نفتی با وجود عدم ظرفیت جامعه سنتی ایران

- دولت تحصیلدار/رانتیر؛ انحصار بودجه نفت بدست دربار و عدم اهمیت به نقش مردم در جامعه.

- اندیشمندان: کاتوزیان، لونی، اسکاچپول و ...

- نقد؛ عدم توجه به ساختار اجتماعی و فرهنگی نمی‌تواند ایده کاملی باشد، چرا با این وجود در برخی کشورهای مشابه مثل کویت، عربستان، قطر و .. انقلاب نمی‌شود.

۴ - سیاسی:

- توجه بیش از حد رژیم به توسعه اقتصادی بدون توجه به توسعه سیاسی:

- تک حزبی

- سرکوب گروه‌های سیاسی مخالف

- بحران مشروعیت سیاسی رژیم

- فشارهای ناشی از رژیم بین‌الملل بر حکومت پهلوی

- استفاده نامناسب رژیم از سرکوب مخالفان

- اندیشمندان: آبراهامیان، میثاق پارسا، اسکاچپول، ...

- نقد؛ عدم توجه به عامل فرهنگی و اجتماعی.

۵ - روانشناختی:

- فردی: ویژگی شخصی شاه در دوران کودکی که فردی ترسو، مردد و غیر موثر در تصمیم‌گیری بود و این ویژگی در دوران حکومت نیز موثر بود.

- اجتماعی: شکاف ناشی از انتظارات گروه‌های مختلف جامعه نسبت به واقعیت موجود.

- اندیشمندان: ماروین زونیس، جیمز دیویس، رابرت گر، فرخ مشیری و ...

- نقد؛ بی‌توجهی به سایر عوامل

- (ب) رهیافت‌های چند علتی / تلفیقی:

- اندیشمندان: مایکل فیشر، فرد هالیدی، جان فدران، نیکی کدی و ...

- تلفیقی از عوامل مختلف:

فرهنگی سیاسی اجتماعی اقتصادی - روان شناختی -

- را هبرد صدور انقلاب اسلامی ایران؛ رویکرد ها و موانع

«فرد هالیدی»: تحلیل انقلاب در عرصه نظام بین الملل متأثر از چهار عامل است:

الف) علل انقلاب ها: فاکتورها و عوامل وقوع انقلاب

ب) سیاست خارجی: سیاست حکومت های انقلابی (صدور انقلاب)

کشور انقلابی در صدد گسترش انقلاب در سایر کشورها برآمده و اقداماتی را در این جهت به عمل می آورد و هدف خود را بر تغییر ساختارهای سیاسی و اجتماعی در سایر کشورها متمرکز می کنند.

ج) عکس العمل ها: عکس العمل سایر دولت ها در واکنش به بازتاب انقلاب

قدرتهای طرفدار وضع موجود بلافاصله در صدد برخوردند آمد تا از گسترش انقلاب جلوگیری به عمل آورده و در صورت امکان حتی رژیم انقلابی را نیز سرنگون نمایند.

د) شکل گیری: تأثیر الزامات نظام بین الملل بر حکومت های انقلابی

- سیاست خارجی: سیاست حکومت های انقلابی (صدور انقلاب)

جایگاه صدور انقلاب در قانون اساسی: از ۱۱۹ اصل مرتبط با سیاست خارجی، ۱۸ اصل درباره صدور انقلاب است.

هدف نهایی صدور انقلاب در قانون اساسی: حمایت از مستضعفین، وحدت جهان اسلام و رستگاری بشریت

- اهداف استراتژی صدور انقلاب اسلامی: الگوسازی از انقلاب، تبلیغ و آگاه سازی اهداف انقلاب، آموزش و حمایت از نهضت های آزادی بخش.

دیدگاههای صدور انقلاب در ایران:

ملی گرایان: بازسازی ملی در قالب هماهنگی با نظام و عرف بین المللی بدون توجه به شرایط انقلابی، ناپسند دانستن

برخورد ارزشی با نظام جهانی و بسندگی ارزشها در چارچوب مرزهای ملی

آرمان گرایان: مخالفت با محدودیت در حیطه مرزهای ملی و مبارزه با استعمار، توطئه دانستن باقی ماندن در مرزهای

ملی، تجهیز جنبش های آزادی بخش بمنظور تهدید حکومت های مستبد و ...

میانه روها: تلاش برای ساختن یک امت نمونه در داخل و دنبال کردن سیاست مسالمت آمیز همراه با فرصت طلبی

در جامعه جهانی

(نظریه ام القراء نمونه دیدگاه میانه رو): جهان اسلام امت واحد است. کشوری ام القرای جهان اسلام محسوب می شود که دارای رهبری گردد که در حقیقت لایق رهبری جهان اسلام باشد. از آنجایی که ام القری به دفاع از حقوق امت اسلامی می پردازد، از این رو قدرت های جهان سعی می کنند آن را نابود سازند تا دیگری بر سر راه امیال آن ها نباشد. در این جا وظیفه امت حفاظت و حمایت از ام القرا می باشد.

اگر ما بتوانیم کشوری پیشرو و توسعه یافته با حفظ معنویت انقلابی و ارزش های اسلامی به جامعه جهانی ارائه دهیم، توجه دیگر کشورها برای تقلید از این کشور نمونه، به معنی واقعی صدور انقلاب اسلامی است. حضرت امام خمینی: تاکید بر خدشه ناپذیر بودن اصل صدور انقلاب تحقق ارزشها در داخل و اهتمام جدی به ارائه و اشاعه ارزشها و آرمانهای انقلاب در خارج

هدف از صدور انقلاب، انجام تکلیف برای ترویج اسلام است نه کسب قدرت

- موانع صدور انقلاب اسلامی در عرصه داخلی و بین المللی :

۱. در عرصه داخلی :

- نزاع گروههای سیاسی در ابتدای انقلاب برای کسب قدرت و بحرانهای سیاسی ناشی از آن

- آسیب اقتصاد کشور در اثر جنگ

- تحریک اقوام مختلف ایرانی از سوی دشمنان جهت تهدید امنیت ملی کشور و اولویت ما در حفظ امنیت مرزها

۲. در نظام بین الملل :

- حاکمیت سیستم دولت - ملت بر نظام بین الملل

- استراتژی مقابله جویانه قدرت های بزرگ و همکاری های امنیتی مشترک ضد انقلاب

- حاکمیت دولت های اقتدارگرا در جهان اسلام

- تبلیغات سوء اعراب و دشمنان در مورد شیعی بودن انقلاب ایران (هلال شیعی)

- اتهام ایران به عدم رعایت حقوق بشر جهت

بازتاب، پیامد و دستاورد انقلاب اسلامی ایران در عرصه های مختلف

- نظریه ها و تئوری های انقلاب - در داخل کشور - راهبرد قدرت های بزرگ و دولت ها در جلوگیری از صدور انقلاب
- در خارج کشور - ملت های مسلمان؛ شیعیان و اهل سنت - جنبش های اسلامی و نهضت های رهایی بخش

بازتاب انقلاب اسلامی ایران بر نظریه ها و تئوری های انقلاب

- دیدگاه علمی غالب در زمینه ویژگی انقلاب، تا پیش از وقوع انقلاب اسلامی ایران:

- تاریخ یک مسیر واحد داشته و همه جوامع به سوی لیبرالیسم و دموکراسی غربی در حرکتند. (فرا نسیس فوکویا ما)

- سکولاریزه شدن فرهنگی در جوامع

- توجه به نقش ساختار با تأکید بر نقش جبر؛ ضعف در ساختار به گونه ای است که انقلاب خود به خود به وجود می آید. (تدا اسکا چپول؛ انقلابها می آیند، ساخته نمی شود)

- اهمیت ساختار نظام بین الملل و فشارهای ناشی از آن در شکل گیری انقلاب

- دنیوی بودن (ها نا آرت)

- تکیه بر عوامل اقتصادی، سیاسی و مادی در تحلیل انقلاب

ویژگی های تأثیرگذار انقلاب اسلامی بر نظریه ها:

- تاریخ یک مسیر واحد و کلی در سراسر دنیا ندارد، لذا نمی توان همه انقلاب ها را با یک تئوری تحلیل کرد.

- ماهیت دینی انقلاب

- ایجاد تغییر در خویشتن و تأکید بر مذهب و معنویت

- عدم وجود انگیزه های مادی در شکل گیری انقلاب

- تأکید بر نقش عناصر ایدئولوژی و رهبری در پیروزی انقلاب

- طرح مفاهیم استقلال، آزادی و عدالت اجتماعی، در چارچوب حکومت دینی در دنیای مادی گرای معاصر

- چالش در برابر اندیشه‌های مدرنیسم غرب (میشل فوکو: قدرت تنها از بالا اعمال نشده و تنها در تسلیحات و نیروهای نظامی دولتها خلاصه نمی‌گردد؛ بلکه در همه اجزا و لایه‌های اجتماع نهفته است).
- ساخت انقلاب به صورت آگاهانه (انقلاب ایران ساخته شد)
- کم‌رنگ بودن نقش فشارهای بین‌المللی در پیروزی انقلاب
- تحلیل انقلاب اسلامی با رویکرد تلفیقی شامل عوامل فرهنگی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و روان‌شناختی.

دستاوردهای انقلاب اسلامی ایران در داخل کشور

- سرنگونی نظام شاهنشاهی با وجود برخورداری از قدرت نظامی و حمایت خارجی
- استقلال سیاسی و عدم امتیاز به قدرت‌های خارجی (شرق و غرب)
- تدوین قانون اساسی با تأکید بر تساوی همه مردم ایران اعم از مذاهب و اقوام مختلف
- افزایش مشارکت مردم در انتخابات ریاست جمهوری خبرگان رهبری، مجلس و شوراها. (میانگین سالانه یک انتخابات)
- تحقق اندیشه حکومت اسلامی در قالب نظام جمهوری اسلامی
- ایجاد حکومت مبتنی بر مردم‌سالاری دینی
- نفی مظاهر فرهنگی غرب و تأکید بر ارزش‌های اسلامی
- ارتقاء جایگاه سیاسی - اجتماعی زنان با حفظ هویت ایرانی - اسلامی
- تلاش جهت دست‌یابی به توسعه و پیشرفت با حفظ سنت‌های اسلامی - ایرانی
- ایجاد روحیه خودباوری در میان جوانان ایرانی
- بالارفتن جایگاه علمی و آموزشی در سطح کشور، منطقه و جهان
- پیشرفت‌های علمی، فناوری و اقتصادی با تکیه بر عناصر بومی
- ساخت سدها و راه‌های کشور با تکیه بر توان و پتانسیل نیروهای بومی
- تلاش برای آبادانی و رفع فقر از مناطق روستایی و محروم کشور
- توسعه روزافزون صنایع از جمله پتروشیمی، نفت، ذوب آهن، فولاد و ...

- بازتاب انقلاب اسلامی بر نظام بین الملل و عکس العمل قدرت های بزرگ و دولت ها

- انقلاب اسلامی ایران در شرایطی به وقوع پیوست که حکومت پهلوی دوم در وضعیت نظام بین الملل، جزیره ای کاملاً آرام و امن در خاورمیانه محسوب می شد و کمتر کسی ایران را در شرایط انقلابی تصور می نمود؛ بدان خاطر که اکثر برآوردها از توان نظام موجود در ایران در نهایت به ثبات نسبی ختم می شد. لذا با وجود چنین شرایطی هرگز احتمال نمی رفت که چنین دولتی که در تعامل با هر دو قطب نظام بین الملل بوده پشتیبانی هر دو را همراه داشت، به آسانی و در مدت کوتاهی در مقابل جریان انقلاب به زانو درآید.

- با پیروزی انقلاب اسلامی ایران، انقلابیون عملاً ارزش ها و هنجارهایی را در تعارض با نظام بین الملل و منافع قدرت های حامی حفظ وضع موجود مطرح کردند که چالش هایی را در عرصه بین الملل به همراه داشته است.

- قدرتهای طرفدار وضع موجود بلافاصله در صدد آمدند تا از گسترش انقلاب جلوگیری به عمل آورده و در صورت امکان حتی رژیم انقلابی را نیز سرنگون نمایند و در این راستا راهکارهای متعددی را در پیش گرفتند.

۱. تاثیرات انقلاب اسلامی بر نظام بین الملل

- احیای اسلام بعنوان یک مکتب جامع و جهانی در تقابل با لیبرالیسم و سوسیالیسم

- احیاء خدا محوری در جهان در مقابل اومانیزم (انسان محوری)

- تشویق اندیشمندان و قشر تحصیل کرده به مطالعه درباره اسلام و شخصیت حضرت امام خمینی

- گرایش غربی ها به اسلام

- ترویج اسلام ناب در برابر اسلام آمریکایی و لائیسزم

- تلاش برای اتحاد جهان اسلام

- اتخاذ سیاست نه شرقی - نه غربی و زیر سؤال رفتن حاکمیت دوقطبی در دنیا

- نفی سلطه کشورهای قدرتمند بر ساختار نظام بین الملل

- مبارزه با ناسیونالیسم

- مبارزه با سیاست های نژاد پرستانه (اسرائیل، آفریقای جنوبی و ...)

- مبارزه با ظلم جهانی

۲. عکس العمل قدرت های بزرگ و دولت ها

- ایجاد اختلاف و تفرقه میان گروه ها و احزاب سیاسی داخل کشور

- دامن زدن به تعارضات منطقه ای

- دامن زدن به اختلافات و بحران های قومی

- تلاش در برقراری شکاف دینی بین شیعیان و اهل سنت در ایران

- تدارک کودتا

- جنگ تحمیلی

- ایجاد جو ترس و احساس ناامنی از ایران در دل سران کشورهای نفتی حاشیه جنوبی خلیج فارس (تشکیل شورای همکاری خلیج فارس و همراهی با صدام در جنگ تحمیلی)

- تحریک کشورهای مجاور برای جهانی کردن اختلافات مرزی و استفاده ابزاری از نام جعلی برای خلیج فارس

- حمایت از رژیم های سکولار و مستبد در خاورمیانه

- جلوگیری از مطرح شدن ایران به عنوان یک الگو در جهان اسلام

- تقویت نظامی کشورهای رقیب ایران از جمله عراق و عربستان

- ایجاد تهدید ساختگی به عنوان هلال شیعی در برابر اهل سنت

- جنگ روانی و حملات تبلیغاتی علیه ایران در افکار عمومی دنیا

- توسعه پایگاه های نظامی در کشورهای منطقه

- ایجاد کمربند سیاسی دور ایران برای جلوگیری از صدور انقلاب

- اتخاذ سیاست های مهار و تحریم های چند جانبه

- مخالفت با مشارکت ایران در پروژه های اقتصادی بین المللی

- استفاده از مذاهب و فرقه های انحرافی از جمله وهابیت، بهائیت و شیطان پرستی (آلوده کردن افکار دینی

جوانان)

- اتهام حمایت از تروریسم

- قرار دادن ایران در محور شرارت (در کنار کره شمالی و عراق)

- اتهام نقض حقوق بشر با وجود نقض حقوق اولیه انسان ها در کشورهای مستبد حامی آمریکا

- ایجاد بحران هسته ای و ...

بازتاب انقلاب اسلامی در خارج کشور

- تجارب تاریخی نشان می دهد با وجود انقلاب با ایده ها و اقدامات بین المللی، علی رغم وجود ضد انقلاب در مقابل افکار آرمانی انقلاب، در عملکرد آن اخلاقی ایجاد نگردیده و ضد انقلاب نیز درد سترسی به اهداف خود غالباً موفق بوده است .

۱. ملت های مسلمان؛ شیعیان و اهل سنت

- بعد مختلف تأثیر انقلاب بر دنیای اسلام:

- بازتاب ملموس و چشمگیر

- تقویت و شتاب بخشیدن به جریانهای سیاسی اسلامی

- برانگیختن آیدئولوژی و تفکر سیاسی اسلامی

- فراهم شدن بهانه برای برخی از حکومتها در سرکوب جنبش های اسلامی مخالف .

تأثیرات بر مسلمانان:

- زنده کردن نقش اسلام در دنیا

- بیداری و احیای گری اسلامی؛ قیام علیه حاکمان جائز و ظالم

- تقویت روحیه ضد استکباری و ضد سلطه بیگانه

- ایجاد احساس غرور از پیشرفت های ایران اسلامی

- تحقق عملی برائت از مشرکین در حج

- دفاع از آرمان فلسطین در جهان

- ایجاد وحدت و همبستگی سیاسی / سیاست تقریب مذاهب اسلامی

- ایجاد ارتباط میان علماء و اندیشمندان جهان اسلام

- افزایش تعامل و تبادل فکری - فرهنگی با مراکز دینی و اسلامی سراسر دنیا

- حمایت از صدور فتوای امام خمینی (ره) علیه سلمان رشدی

- اعتماد جنبش‌های اسلامی بر توده‌های مردم و ایدئولوژی اسلامی در مبارزه

تأثیرات بر شیعیان:

- تغییر جایگاه شیعیان جهان از حاشیه و پیرامون به مرکز ثقل تحولات جهان اسلام

- ارتقاء جایگاه سیاسی - اجتماعی شیعیان در بسیاری از کشورها

- کنارگذاشتن تقیه از سوی شیعیان در بسیاری از نقاط دنیا

- گرایش شرق‌شناسان و اسلام‌شناسان غربی به مطالعه درباره شیعه و فرهنگ سیاسی آن

- علاقه غربی‌ها به شناخت واقعیت‌های مکتب تشیع و تمایل برخی به شیعه شدن

- الگوپردازی شیعیان از انقلاب اسلامی در تقابل با حاکمان مستبد از جمله عراق، کویت، بحرین، یمن و ...

- تفسیر صحیح از انتظار موعود (انتظار ایجابی؛ فراهم آوردن زمینه‌های ظهور، ظلم‌ستیزی به مقدار توان و آمادگی برای ظهور امام زمان (ع) = انتظار سلبی؛ جامعه بایستی به حال خود رها شود و نباید به فساد آن توجهی نشان داد. حتی برخی معتقدند که نه تنها نباید جلوی فساد و گناهان را گرفت؛ بلکه بایستی به آنها دامن زد تا هر چه بیشتر زمینه ظهور حضرت مهدی (عج) فراهم آید).

۲. جنبش‌های اسلامی و نهضت‌های رهایی بخش

زمینه‌های مشترک انقلاب اسلامی و جنبش‌های اسلامی

- عقیده مشترک (اسلام)

- دشمن مشترک (آمریکا، اسرائیل و استبداد)

- هدف مشترک (برچیده شدن ظلم و فساد، اجرای قوانین اسلام و استقرار حکومت اسلامی در جامعه مسلمانان)

- وحدت طلبی (لزوم وحدت همه اقشار، گروه‌ها و مذاهب در نیل به پیروزی در صحنه داخلی و خارجی)

برخی از جنبش‌های تأثیرپذیر از انقلاب اسلامی:

- لبنان: امل، حزب الله و توحید اسلامی

- عراق: حزب الدعوة اسلامی و مجلس اعلی انقلاب اسلامی
- عربستان: اخوان المسلمین (اشغال مسجد الحرام در اعتراض به آل سعود)، حزب الله حجاز، سازمان انقلاب اسلامی شبه جزیره و ...
- بحرین: جبهه اسلامی آزادی بحرین، جنبش آزادی بخش و ...
- کویت: حزب الله
- مصر: سازمان الجهاد، جنبش اخوان المسلمین، جمعیت ارشاد اسلامی، اليسار الاسلامی و ...
- الجزایر: جبهه نجات اسلامی
- تونس: جنبش نهضت
- فلسطین: جهاد اسلامی و مقاومت اسلامی (حماس)
- آذربایجان: حزب اسلامی جمهوری آذربایجان

مهم ترین تأثیرات انقلاب اسلامی در یک دهه اخیر:

- پیروزی حزب الله لبنان در برابر اسرائیل (عقب نشینی اسرائیل در سال ۲۰۰۰ و شکست در جنگ ۳۳ روزه سال ۲۰۰۶)
- پیروزی ائتلاف یکپارچه عراق در انتخابات پارلمانی
- خروج نیروهای اشغال گر آمریکایی از عراق
- رشد مبارزات ضد استعماری و فعالیت الهیات رهایی بخش در آمریکای لاتین در مقابله با سلطه آمریکا (کشورهای کوبا، ونزوئلا و نیکاراگوئه)
- پیروزی حماس در جنگ های ۲۲ روزه و ۸ روزه
- تأثیر مستقیم یا غیر مستقیم بر اعتراضات مردمی و بیداری اسلامی در کشورهای منطقه و قیام علیه حاکمان جائر وابسته به آمریکا
- شعارهای اسلامی در بیداری اسلامی
- ترویج حکومت اسلامی با ناکارآمد نشان دادن الگوهای لیبرالیستی، مارکسیستی، ناسیونالیستی و پان عربیست.